

Frustrerat beteende försvårar samarbetet

av Jan Andersson

Förekomsten av frustration skapar enligt min mening inte bara ohälsa utan också allmänna sociala handlingar som kan få mycket negativa samverkans effekter. De beteendeproblem, som uppstår på grund av frustration är emellertid inte ännu särskilt väl belysta i forskningen. Man har hittills nästan enbart fokuserat på fenomenet stress – dvs. de problem som kan lösas på individnivå – och inte tagit tillräcklig hänsyn till att människan är ett flockdjur och till vad man vet om flockdjurs sociala beteenden.

TPU-projektet, som beskrivs i en speciell rapport, formades utifrån min egen frustration över att den enorma kompetens, som jag visste fanns hos mina arbetarskamrater, inte kom till användning inom ramen för det dagliga arbetet. Anledningen var att de samarbetsformer man använde sig av i verksamheten inte medgav detta.

Flera i min arbetsgrupp hade fritidsintressen som avslöjade både en synnerligen avancerad teknisk kompetens och en avsevärd initiativkraft – men tilldelades trots detta enbart synnerligen enkla rutinuppgifter. Eftersom jag är en erfaren brukshundstränare kunde jag se tydliga paralleller mellan frustrationen hos medlemmarna i arbetsgruppen och frustrationen bland hundar i en hundgrupp. Hundar har nämligen gjorts till husdjur av människan just för sin unika förmåga att ingå i "vår" mänskliga flock snarare än för deras förmåga "att lyda" en husbonde.

Jag samarbetade redan före projektet med Ingrid Tapper, en erfaren pedagog och etolog. Utgångspunkten för våra reflektioner kring utveckling av arbetsgrupper i en verksamhet har hämtat inspiration från etologin. I etologin uppfattar man nämligen frustrationsbeteende i alla samlingar av djur som ett slags onormalt flockbeteende. I djurgårdar, stallar, djurparker, hundpensionat etc. är förekomsten av frustration synnerligen oönskad. Åtminstone hos hundar i flock är frustration mycket "smittsam".

Frustration uppstår när ett utifrån kommande hot eller djurets inre drivkrafter inte kan hanteras eftersom det flockbeteende som då är naturligt förhindras. Vad som kan hindra en hund kan exempelvis vara ett stängsel, koppel eller rädsla. Frustrationen leder till vad som i etologin kallas "omriktade beteenden". Det omriktade beteendet riktas mot något annat t.ex. ett bett riktat mot matte/husse istället för mot det verkliga objektet. Om man översätter beteendet till människors samarbete är det synnerligen destruktivt både för hälsa och för effektivitet.

Ett annat omriktat beteende som ofta visar sig hos djur är vad som kallas "överslags-handling". Denna uppträder i situationer där hunden/flocken utsätts för ett hot, men inte ges möjlighet att varken fly eller angripa. Här är det inte det förväntade beteendet som uppträder, utan något som egentligen inte har med situationens upplösning att göra. Exempelvis. att nosa på marken, slicka eller klia sig. Också här kan man finna likheter med mänskligt beteende.

Ett ytterligare annat omriktat beteende är "stereotypier". Kossor, slickar sig i näsan. Isbjörnar o elefanter i fångenskap, står och vaggar, (troligen av att de är djur som hindras av att vandra de långa sträck som de i det vilda är beroende av). Hos hundar kan samma beteende visa sig som "svansjägare". De snurrar runt, runt. Vallhundar kan börja stirra in i väggen på samma sätt som om de vallar vägen. Hästar kan bli "krubbitare".

Man kan således, även när det gäller människan, misstänka att det vi många gånger uppfattar som ett perverterat beteende inte kan kopplas till personlighetsfaktorer utan istället är en konsekvens av att det "normala" flockbeteendet inte fungerar. Vi kan exempelvis här kanske hitta en förklaring till många mobbingbeteenden.

Vi vet till exempel från etiologin att det i alla flockar finns beteenden som av många skäl är viktiga för flockens överlevnad och livskraft. När den i arten "naturliga" ordningen, som är ett skydd för individen, perverteras och istället blir ett hot mot enskilda medlemmar i flocken så skapas frustration hos alla. Det uppstår då ett så kallat "hackbeteende".

"Dominanta individer hackar på mindre dominanta längre ner i kedjan. När man inom djurvärlden nått lägsta nivån, så måste "behovet" av "hackande" även få uttryck på denna nivå, vilket skapar ett "hackande" i sidled. Att ta bort "hackkycklingen" hjälper inte. Det gör bara att hackandet utser ett nytt objekt".

Beskrivningarna av framgångsrika program mot mobbing innehåller många exempel på hur man kan välja att ordna förhållandena så att det inte uppstår ökad otrygghet och andra onödiga begränsningar på individens känsla av autonomi. Så har vi också försökt göra i våra förändringsprojekt. Så här kommenterar Ingrid Tapper vad vi gjort.

"Arbetsättet som Jan och Katarina tillämpar påminner mycket om det som kallas "vandringspedagogik" som var vanlig på Jesu tid. Man samlar sina lärjungar på en plats i byn där alla känner sig hemma utan kateder och skolbänkar och lär sig genom dialog och samtal.

Denna princip bygger på människans förmåga att lära i och genom flocken och eliminerar därmed en del av de rädslor som kan följa med lärarens auktoritet. Varje elev kan också genom arbetsättet få sitt behov av trygghet och bekräftelse tillfredsställt också genom de andra och inte bara genom "ledaren".

Den i dag förhärskande pedagogiken och mötetekniken i samhälle och näringsliv begränsar och motverkar möjligheterna till flockbeteende. Den skapar otrygghet gentemot varandra och lydnad gentemot auktoriteten. Den öppnar därmed upp för förekomsten av frustration.

Dagens arbetsätt har sitt ursprung i romarnas militära undervisningar där en som "kunde" bäst ledde undervisningen eftersom alla skulle läras samma sak och rätta sig efter samma direktiv".